

Kiesdrempel als hindernis voor de democratie? De Duitse case

[Dirk Rochtus](#)

www.knack.be/opinie 26/09/2013 om 07:26

Tranen van vreugde in het kamp van de christendemocratische kanselier Angela Merkel (CDU) en van bitterheid in dat van de liberale FDP bij de Duitse Bondsdagverkiezingen van afgelopen zondag. Niet alleen sneuvelt de FDP vlak voor de kiesdrempel van vijf procent, maar indien ze nog een paar tienden van één procent minder had behaald, dan zou de 'Union' van de CDU/CSU zelfs de absolute meerderheid in de wacht hebben gesleept.

Voor het eerst in hun geschiedenis zijn de liberalen niet vertegenwoordigd in de Bondsdag, het federale parlement van Duitsland. Met 4,8 % sneuvelen ze op een zucht van de kiesdrempel. Een bittere nederlaag. De eurokritische Alternative für Deutschland (AfD) behaalt 4,7%, net iets minder. Een 'Achtungserfolg' zoals de Duitsers dat noemen: een succes dat bewondering oproept, maar niet tot het gewenste resultaat leidt. Toch is de AfD best tevreden: voor het eerst opkomen en bijna over de kiesdrempel springen, dat belooft voor de toekomst.

Maar er zit een haakje aan het systeem. Telkens twee miljoen kiezers van de FDP en de AfD, één miljoen van de Piraten (2,2%) en twee miljoen van de andere kleine partijen, de 'Sonstige' (4,1%): een rekensommetje leert ons dat zeven miljoen kiezers niet in de Bondsdag vertegenwoordigd zijn. Ze gelden als dubbele verliezers omdat hun stem niet meetelt en omdat ze indirect andere partijen helpen. De partijen die wel in de Bondsdag zitten, spelen immers dankzij de kiesdrempel een concurrent kwijt en kunnen een groter stuk van de koek inpalmen. De christendemocraten glunderen omwille van hun 41,5%, maar vertegenwoordigen in feite slechts één derde van de stemgerechtigden (de opkomst bij deze verkiezingen bedroeg 71,5%).

Gat in democratisch weefsel

Er gaan nu her en der in Duitsland stemmen van mensen op die zich afvragen of de niet-vertegenwoordiging van zeven miljoen kiezers niet een 'Lücke' is, als het ware een gat slaat in het democratische weefsel. Dat de kiezers van splinterpartijen niet vertegenwoordigd zijn, daar heeft nooit iemand zich druk over gemaakt. Maar FDP en AfD met samen vier miljoen kiezers, zijn nu ook niet bepaald dat wat we onder 'minipartijen' verstaan. Wat sommige politici en juristen zoals de grondwetspecialist Hans Herbert von Arnim zich nu afvragen, is of de kiesdrempel in zijn huidige vorm niet een probleem, of letterlijk een hindernis, vormt voor de democratie en hoe hieraan kan worden verholpen.

Standaarduitrusting

De kiesdrempel behoort tot de standaarduitrusting van het politieke systeem van de Bondsrepubliek Duitsland, op het deelstaatniveau vanaf 1949 en op het federale niveau vanaf

1953. De kiesdrempel geldt niet voor de partijen van de nationale minderheden zoals de Südschleswiger Wählerverband (SSW) van de Denen, de Lausitzer Allianz van de Sorben en Die Friesen (die uiteraard enkel in hun respectievelijke deelstaat opkomen). De bedoeling van de kiesdrempel was de versplintering van het partijensysteem zoals in de belaagde Republiek van Weimar (1919-'33) tegen te gaan, extremistische partijen de toegang tot het parlement te bemoeilijken en de coalitievorming onder de weinig overgebleven partijen te vergemakkelijken. De kiesdrempel heeft de Bondsrepubliek geholpen om tot een stabiele democratie uit te groeien. Dat later de Groenen en de oud-communisten van de Partei des Demokratischen Sozialismus (PDS, thans Die Linke), over de kiesdrempel geraakten, heeft nieuwe ideeën in de aders van de Duitse democratie gespoten, maar maakt regeringsvorming en regeren zelf er niet gemakkelijker op. Merkel ondervindt nu hoe het verlies van haar liberale coalitiepartner haar zuur opbreekt in de zoektocht naar een meerderheid.

Doodgraver

Maar dit heeft de Bondsrepubliek Duitsland nog niet eerder meegemaakt: dat twee niet zo kleine partijen net onder de kiesdrempel blijven, dat hun kiezers respectievelijk verweesd (FDP) en hoopvol (AfD) achterblijven. Dat partijen niet in het federale parlement zitten, betekent natuurlijk ook niet dat ze indirect geen invloed zouden kunnen uitoefenen. Het politieke Berlijn zal zeker de verdere ontwikkeling van de AfD gadeslaan en in de uitwerking van zijn Europapolitiek ook rekening houden met hoe het kiezerspubliek van de AfD evolueert. Hier fungeert de kiesdrempel als een rem, maar misschien (nog) niet als doodgraver. Tragisch is wel het lot van de FDP. De kiesdrempel fnuikt de erfgenaam van het aloude Duitse liberalisme en het is zeer de vraag hoe de FDP zich aan herbronning zou kunnen laven als ze zelfs niet eens op de federale oppositiebanken zit.

Dirk Rohtus doceert Duitse geschiedenis aan KU Leuven/Campus Antwerpen. Hij publiceerde het boek 'Dominant Duitsland. Economische reus, politieke dwerg?' (2013)